

Skolan och de mänskliga rättigheterna

Av Göran Schmidt

Av artikel 2 i Protokoll 1 till Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna (EKMR) framgår att staten skall respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en utbildning som står i överensstämmelse med deras egen religiösa och filosofiska övertygelse.

FREEPIK



EU förutsätter att den svenska staten uppfyller den artikeln genom sitt sätt att reglera skolverksamheten. Det sker bland annat genom formuleringarna i Skollagen och i de svenska läroplanerna.

I läroplanen för grundskolan (Igr 22) avsnitt 1 "Skolans värdegrund och uppdrag" läser vi ett eko av EU:s formulering:

"Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen."

Det låter betryggande.

EN GLIMT AV VERKLIGHETEN

Men så har vi Skolinspektionen... Jag "råkade" härom dagen läsa ett protokoll från myndighetens så kallade "riktade tillsyn" av en grundskola i Dalarna.¹ Jag citerar:

"Skolinspektionen noterar också att det under inspektionsbesöket förekom att en personal under skoldagen men utanför undervisningstid förespråkar att det finns vetenskapligt stöd för bibliska berättelser som motsägs av vetenskapen. I detta avseende vill Skolinspektionen betona följande. Skollagens krav på att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet är en grundläggande princip för utbildningen i svensk skola. Lärare i grundskolan ska enligt skolförfattningarna bedriva en undervisning som vilar på vetenskaplig grund. I detta ingår att bemöta uppfattningar hos elever, som står i strid med vetenskap, med vetenskapliga fakta... Elever kränks inte genom att lärare bemöter dem med vetenskapligt grundad kunskap om hur världen är beskaffad."

Antag att två kristna föräldrar bestämmer sig för att välja en kristen friskola till sina barn eftersom man vill att barnet ska styrkas i sina och familjens gemensamma kristna (bibliska) värderingar. Barnet går till skolan en helt vanlig dag och sam-

talat då med en kristen elevassistent under en lunchrast. De samtalar om sin gemensamma övertygelse om att Bibeln är ett trovärdigt historiskt dokument, precis som kristna ibland gör när man möts.

Det är då skolinspektören råkar komma förbi. Han överhör samtalet mellan eleven och elevassistenten. Han går hem och funderar och skriver. Rektorn ställs till svars. Skolan åläggs vid vite att snarast redovisa åtgärder för att sådant aldrig mer ska upprepas.

Men sakta i backarna. Här är det någonting som inte stämmer. Läste vi inte i inledningen från den av EU antagna konventionen om mänskliga rättigheter att staten skall respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en utbildning som står i överensstämmelse med deras egen religiösa och filosofiska övertygelse?

Jo, och likväl kan ett vänligt samtal om Bibelns trovärdighet under en rast i en svensk skola bidra till att en svensk myndighetstjänsteman tilldelar skolan en allvarlig kritik med hänvisning till att det inträffade är i strid med svensk skollagstiftning.

Vi kan tänka oss hur ett fiktivt samtal skulle kunna låta om barnets föräldrar skulle höra av sig till Skolinspektionens utredare och förklara att de känner sig djupt kränkta av det som inträffat:

”Nej då bästa föräldrar, inte kränker vi vare sig er eller ert barn bara för att vi ålägger lärarna att upplysa det om att den religiösa övertygelse som det och ni har i er familj är i grunden helt felaktig och saknar all kontakt med verkligheten. Det är helt enkelt vår plikt att skydda ert barn från den sortens ovetenskapliga indoktrinering!”

AVVÄGNING

Den skolrättsliga grunden för inspektörens kritik av skolan är att ”incidenten” på rasten kan betraktas som ett konfessionellt inslag. Eftersom varken föräldrarna eller eleven förvarnades om den så var den inte i linje med regelverket.

Men denna olägenhet måste vägas mot den kränkning (läs: övergrepp) som det skulle innebära om skolans personal hade agerat i enlighet med vad skolinspektören förespråkar, det vill säga göra våld på elevens övertygelse om att Bibeln är trovärdig genom att överösa den med argument utifrån en strängt sekulär syn på världen.

När de här två perspektiven ska vägas mot varandra måste vi ha såväl de av EU antagna mänskliga rättigheterna som läroplanens värdegrund och uppdrag som bakgrund eftersom dessa är överordnade skolans kurs- och ämnesplaner.

ÅSKÅDNING – VAD ÄR DET?

När Wikipedia behandlar begreppet åskådningar görs det i form av världsåskådningar och livsåskådningar. En **världsåskådning** är ”en uppfattning om världen, kosmos och det mänskliga livet som inbegriper vetenskapliga och filosofiska påståenden om verkligheten, där värderande element av religiös eller ideologisk karaktär spelar in”. En **livsåskådning** definieras som ”en människas eller organisations övertygelse eller föreställning om hur människan eller samhället är eller bör sträva efter att vara, en etik. Övertygelsen kan vara politisk, religiös eller ideologisk.”

En biblisk, kristen syn på tillvaron innefattar både en världsåskådning och en livsåskådning med Gud och Kristus i centrum. Även om kristna ser olika på ursprungsfrågan så är kristna eniga om att Bibeln är långt mer än enbart myter och poesi. Lite förenklat kan man säga att om skollagen och läroplanerna är skolans styrdokument, så är Bibeln de kristnas styrdokument.

En sekulär syn på tillvaron utgår från naturalismens eller naturvetenskapens världsbild där evolutionsteorin i sin bredaste bemärkelse tillsammans med svindlande tidsrymder utgör grundförutsättningar medan gudomligheter och andra övernaturligheter, i den mån de existerar, anses ligga utanför den verklighet som kan nås via vetenskapen. Den sekulära synen uppfyller alla de kriterier som krävs för en världsåskådning och påverkar i varierande grad även den sekulära människans livsåskådning.

Eftersom läroplanen tydligt uttrycker att syftet med biologiämnet är att ”eleverna ska få inblick i naturvetenskapens världsbild med evolutionsteorin som grund” kan det inte råda någon tvekan om att undervisningen i biologi förmedlar en åskådning som i många avseenden står i tydlig kontrast till den hos en bibeltroende kristen (eller för den delen muslim eller annan religionsutövare).

I relation till de båda citaten i artikelns inledning finns det därför anledning att konstatera att det finns en åskådningskonflikt inbyggd i skolans regelverk. Mot bakgrund av den torde det vara uppenbart att det måste väga avsevärt tyngre att skolans personal värnar om elevens religiösa integritet än att aktivt påtvinga eleven en sekulär åskådning som både barnet och dess föräldrar troligtvis skulle uppleva som integritetskränkande.



HUR HAR VI HAMNAT HÄR?

I praktiken är det alltså här vi befinner oss i Sverige 2024. Hur är det möjligt? Jag ser två tänkbara förklaringar:

1. Skollagen och läroplanerna har efter ett antal revideringar fått sådana formuleringar att resultat som det ovan beskrivna är i linje med dokumentens andemening.
2. Skolinspektionens utredare har tagit sig friheten att tolka styrdokumentet på ett sätt som avviker från deras andemening vilket i sin tur lett till resultat som detta.

Som förhoppningsvis framgår av det ovan sagda tror jag att det ligger sanning i båda. Jag tror inte att regeringen fullt ut uppmärksammat den åskådningssmässiga sekulära likriktning som läroplanerna numera kommit att uttrycka. Och Skolinspektionen har blivit övernitisk i fråga om att eleverna på konfessionella kristna skolor inte ska påverkas till förmån för kristen tro, vilket är själva anledningen till att de och deras föräldrar valt skolan i första rummet. Det var nog inte riktigt så det var tänkt.

SLUTSATSER OCH EN VÄG FRAMÅT

Det svenska regelverket för skolan och den myndighet som har till uppgift att tillse att det efterlevs förnekar i praktiken föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en utbildning som står i överensstämmelse med deras egen religiösa och filosofiska övertygelse så som det uttrycks i den Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och i de svenska läroplanerna.

Jag är personligen övertygad om att åtminstone nuvarande regering har anledning att känna sig obekväm med att dagens styrdokument för skolan formulerats på ett sätt som gör att resultatet – oavsett om det övertolkats av Skolinspektionen eller inte – kan gå så stick i stäv med FN:s och EU:s konvention om de mänskliga rättigheterna. ***Det krävs därför snarast en översyn av skollagen och läroplanerna som eliminerar grunden för det här slaget av myndighetsutövning!***

Det här betyder absolut inte att skolan ska avstå från läroplanens uppdrag att förmedla naturvetenskapens världsbild. Men det måste ske på ett sätt som är fritt från godtyckliga vetenskapsdefinitioner och i en förtroendefull atmosfär där man inte är rädd för att dela varandras perspektiv på verkligheten och där både lärare och skolinspektörer är kompetenta nog att skilja fakta från filosofi.

För det var så det var tänkt.

NOT

1. Personalen på skolan vill inte att jag publicerar skolans namn. Jag tror att det dessvärre är symptomatiskt för den rädsla och osäkerhet som präglar situationen på våra konfessionella skolor idag.

Post scriptum

Vi på redaktionen bestämde oss för att ställa ett antal frågor till den utredare¹ som haft huvudansvaret för utredningarna på Ekebyholmsskolan, den anonyma skolan i norr och Friskolan Mosaik i Falun. Frågorna rörde genomförandet av de tre riktade inspektionerna.

Frågorna behandlade den kritik av inspektionerna som vi redogör för i det här numret. Vi kontaktade honom via telefon men han var inte anträffbar. Vi blev i stället anvisade till att kontakta honom via e-post. Vi gjorde så 2024-10-03. Han svarade oss inte personligen utan vidarebefordrade mejlet till myndighetens pressansvariga.

Svaret från Skolinspektionen 2024-10-07 löd:

”Skolinspektionen utgår alltid från skollagens krav när vi utreder och fattar beslut. Vi gör inga egna tolkningar och använder inga egna tyckanden. Skollagens krav är att undervisningen alltid ska utgå från vetenskaplig grund och i enlighet med läroplanen. Dessutom är skollagen tydlig vad som gäller för konfessionella inslag i utbildningen. Utifrån detta fattar vi våra beslut. Vi har inget mer att tillägga. Motivering till våra beslut hittar du i besluten.”

Svaret illustrerar den attityd som präglar kontakten med såväl Skolinspektionen som Skolverket. Det förklarar den maktlöshet och känsla av rättslöshet som huvudmännen och personalen på skolorna upplever när de vill framföra sina synpunkter.

De tolv frågorna till den aktuella utredaren och den följande mejlväxlingen med Skolinspektionens pressansvariga som utredaren delegerat ärendet till finns att läsa på vår webbplats Genesis.nu (sök på bit.ly/G24428).

NOT

1. Jag har valt att inte publicera utredarens namn, vilket egentligen vore okontroversiellt eftersom det finns fullt tillgängligt i tillsynsrapporterna på myndighetens hemsida.